

Türkiye'de Göçmenlere Yönelik Emek Rejimini Sosyal Hizmet Perspektifiyle Düşünmek*

Thinking about the Labor Regime for Migrants in Turkey from a Social Work Perspective

Fırat Karçal^{1,†}, Taner Artan²

¹ Doktora Öğrencisi. – İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Sosyal Hizmet Doktora Programı, İstanbul, Türkiye – ORCID ID:0000-0003-0767-3630

² Doç. Dr. – İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, İstanbul, Türkiye – ORCID ID: 0000-0002-8716-2090

Sosyal Çalışma Dergisi 7(1), 18-31

Copyright © 2023 İZU

YAYIN BİLGİSİ

Yayın geçmişi:

Gönderilen tarih: 12 Nisan 2023

Kabul tarihi: 14 Mayıs 2023

Yayımlanma tarihi: 29 Ağustos 2023

Anahtar kelimeler:

Göç

Göçmen işçi

Güvencesizlik

Radikal sosyal hizmet

Keywords:

Migration

Migrant worker

Precarity

Radical social work

ÖZ

1980'lerden sonra çalışma yaşamında giderek görünür hale gelen güvencesiz çalışma biçimleri, günümüzde tüm çalışma alanları ve emek süreçlerinin temel unsurlarından biri haline gelmiştir. Göç alan ulus devletlerin göç rejimleri doğrultusunda uyguladıkları politikalar ve yasal düzenlemeleri, göçmen emeğinin dünya geneline hâkim olan esnek ve güvencesiz çalışma biçimlerine dayalı emek piyasalarına eklenme biçimleri ve koşullarını belirlemektedir. Günümüz toplumsal üretim biçiminde göçmen emeğinin kapladığı alan göz önüne alındığında, göçmen emeğinin koşullarını toplumun savunmasız gruplarını güçlendirmek, toplumsal eşitsizliklerin giderilmesine yönelik politikalar üretmek ve uygulamaya dönüştürmek misyonunu taşıyan sosyal hizmet disipliniyle birlikte düşünmenin önemi ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın amacı Türkiye'de göçmenlerin emek piyasalarına dahil olmalarını ve emek piyasalarındaki koşullarını belirleyen emek rejimini sosyal hizmet perspektifiyle değerlendirmektir. Çalışmada önce sosyal hizmet perspektifinden göç yönetimi sürecinin niteliği ele alınmış, ardından Türkiye'de göçmenlerin yasal çalışma evrenini belirleyen düzenlemeler sosyal hizmet çerçevesinden değerlendirilmiştir. Çalışmanın vardığı sonuçlardan biri mevcut durumda değişim yaratılabilmenin koşulu olarak toplumla sosyal hizmet çalışmalarına duyulan gereksinim olmaktadır. Çalışmanın bir diğer sonucu ise toplumla sosyal hizmet çalışmalarının öznesinin göçmenler ve yerleşik toplumun temsilcileri olmaması halinde kalıcı sonuçlara ulaşmanın mümkün olamayacağıdır.

ABSTRACT

Prearious forms of work, which have become increasingly visible in working life since the 1980s, have become one of the fundamental elements of all fields of work and labor processes today. The policies and legal regulations implemented by receiving nation-states in line with their migration regimes determine the forms and conditions of integration of migrant labor into labor markets based on flexible and precarious forms of work that dominate the world in general. Considering the space occupied by migrant labor in today's social mode of production, the importance of considering the conditions of migrant labor together with the discipline of social work, which has the mission of empowering vulnerable groups of society, producing policies to eliminate social inequalities and transforming them into practice, emerges. In this context, the aim of this study is to evaluate the labor regime that determines the inclusion of migrants in labor markets and their conditions in labor markets in Turkey from a social work perspective. In the study, the nature of the migration management process is first discussed from a social work perspective, and then the regulations that determine the legal working universe of migrants in Turkey are evaluated from a social work framework. One of the conclusions of the study is the need for social work with the community as a condition for creating change in the current situation. Another conclusion of the study is that it will not be possible to achieve lasting results if the subject of social work with the community is not immigrants and representatives of the settled society.

1. Giriş

Bu çalışmada göçmenlerin yaşam sınırlarını belirleyen egemen politik merkezlerin dili ve algısından farklı olarak; merkezinde hareket olan göç olgusunu da kapsayan 'göçmen' kavramının kullanımını tercih edilmiştir. Bu sayede resmi otoritelerce tanınan/tanımlanan sığınmacı, mülteci,

* Bu çalışma Doç. Dr. Taner Artan'ın danışmanlığında yürütülen Fırat Karçal'ın 'Göçmen İşçilerin Çalışma ve Günlük Yaşam Koşullarının Sosyal Hizmet Perspektifinden Değerlendirilmesi: İstanbul İli Örneği' başlıklı doktora tezinden türetilmiştir.

† Sorumlu yazar e-mail adresi: firatkarcal@hotmail.com

şartlı mülteci vd. kategorik çerçeveler, göçmenlerin haklarını ‘belirleyen, bahşeden’ konumdaki yerel ve uluslararası mekanizmaların kabulleri sınırlarında tartışılmamaktadır. Fakat bahsi geçen kavramlar göçmenlerin haklarını ve hangi hizmetlere erişebileceklerini belirleyen kategorik tanımlar olmaları nedeniyle çalışma içerisinde kullanılmaktadır.

Birleşmiş Milletler’in (BM) Küresel Eğilimler raporuna göre, 2021 yılı sonu itibarıyla savaş, şiddet ve insan hakları ihlalleri nedenleriyle yerinden edilmiş insanların sayısı 89,3 milyona ulaşmıştır. Türkiye, 2021 yılı sonunda 3,8 milyondan fazla Suriyeli göçmenle, küresel olarak sınırlar ötesinde yerinden edilen tüm insanların yüzde 15’iyle dünyada en fazla mültecinin yaşadığı ülke olmaya devam etmektedir (BM, 2022: 14). Bu haliyle 2014 yılından beri Türkiye en kalabalık sayıda sığınmacı nüfusunun yaşadığı ülke konumunu sürdürmektedir.

İnsanların yaşadıkları yerden ayrılmak zorunda kalmaları ve farklı bir yere yerleşme arayışları ile meydana gelen göç eylemi, süregelen bir sosyal vaka olması nedeniyle, toplumsal güvenlik amacıyla kontrol edilmesi gereken bir olgu olarak ele alınmaktadır.

Savaşlar, insan hakları ihlalleri, salgın hastalıklar, iklim değişiklikleri, kıtlık gibi gerekçeler tarih boyunca temel nedenler olarak paylaşılmakta ve göç eylemine zorunluluk-gönüllülük bağlamında analiz eden yaklaşımlara projeksiyon tutmaktadır. Uygulamada sosyal hizmetlere erişim koşullarını belirleyen, göçmenlerin; mülteci, sığınmacı, vatansız, ikincil koruma sahibi, uluslararası koruma başvurusu yapmış vb. yasallık çerçeveleri, göç süreci boyunca insanların ne şekilde hareket ettikleriyle belirgin hale gelmektedir. Ayrıca göçmenlerin yasal konumlarını da ifade eden bu terimler, insanların erişebildikleri ve ihtiyaç duydukları hizmetler arasındaki farklılıklara da ışık tutması nedeniyle sosyal hizmet açısından kritik bir noktadır. Zira göçmenlerin mevcut yaşamsal sorunlarına, sahip oldukları yasal statülere göre değişen ‘hizmetlere erişim sorunları’ da eklendiğinde, sosyal hizmetlere eşitsiz erişimin yarattığı adaletsizliklerin nasıl giderilebileceği ortada duran çok önemli bir sorun olmaktadır. Yasal statüler ve mülteci, sığınmacı, mevsimlik işçi, öğrenci, transit göçmen, ‘kaçak’, kağıtsız ya da düzensiz gibi farklı tanımlamalar devletlerin göç yönetimi süreçlerinin önemli bir parçasıdır. Yasallık çerçevesinde sayılan tüm tipolojiler zaman ve mekânda ilerleyen uluslararası göçün başlangıç kategorileriyle ilişkilidir (Massey vd., 1993).

Türkiye’nin resmi olarak tanımlanmış ve ilan edilmiş merkezi bir göç politikası olmamakla birlikte, resmi makamlarca göç yönetimi ile ilgili uygulama ve söylemler sıklıkla paylaşılmaktadır. Yönetilmesi gereken bir sosyal olgu olarak kabul edilen göç sürecine dair resmi bakış açısı ise sürecin kontrolünü elinde bulunduran kurumların yapısı, uygulanan politikalar ve yasal düzenlemeler çerçevesinde ortaya çıkmaktadır.

Sosyal hizmetlerin ayrımsız herkese eşit bir şekilde sunulması gerektiğini içeren ilk uluslararası metin 1961 tarihli Avrupa Sosyal Şartı veya diğer adıyla Avrupa Sosyal Haklar Sözleşmesi’dir. Türkiye, 2004 yılında Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı’nı imzalamış ve 2007 yılında yürürlüğe koymuştur (Tufan vd., 2009: 83). Çalışma hayatını içermesi bakımından önemli olan bu metne Türkiye’nin koyduğu kısmi çekincelerin çalışma hayatı ve ücretle ilgili bölümleri göçmen işçileri de bağlamaktadır. Zira Avrupa Sosyal Şartı özellikle savunmasız grupları kapsamaktadır. İkinci kuşak insan hakları kapsamında, ekonomik ve sosyal haklar olarak yer alan çalışma hakkı, insanların potansiyellerini gerçekleştirme için gerekli olan sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik çeşitli hizmetlerden yararlanma haklarını vurgulaması açısından sosyal

hizmet alanına işaret etmektedir. Hukuk metinlerinde ‘pozitif haklar’ olarak tanımlanan haklardan olan çalışma hakkı, imzacı olan taraflara mevcut hakları korumanın ötesinde, eşit ve ayrımcılık yasağına tabi bir şekilde sosyal hizmetler aracılığı ile bu hakların sağlanması sorumluluğunu vermektedir.

Avrupa Sosyal Şartı’nın başlangıç bölümünde tüm insan haklarının bir bütün olduğunu vurgulanmaktadır. Avrupa Sosyal Şartı’nı sosyal hizmet alanı açısından farklı kılan 14. Maddesinin ilk bölümünde, ‘Herkes sosyal refah hizmetlerinden yararlanma hakkına sahiptir’ şeklinde düzenlenen ‘Sosyal Refah Hizmetlerinden Yararlanma Hakkı’dır (Tufan vd., 2009: 84). Sosyal hizmetin uygulama yöntemlerini vurgulaması noktasında bir ilk olan Avrupa Sosyal Şartı, Türkiye’nin iç hukuku açısından kanun üstü bir konumdadır ve devlete sorumluluk yüklemektedir. Ne var ki Türkiye’nin koyduğu çekinceler sosyal hizmet açısından mücadele alanına dönüşmemiştir.

Özellikle emek piyasasında yer alan göçmenlerin konuları; onurlu bir geleceğin inşası ve yerleşik toplumla kurulacak ilişkileri belirlemesi bakımından kritik bir öneme sahiptir. Göçmenliğin bir damga gibi taşınmasıyla, çalışma yaşamında göçmen emeğinin konumu en başta şekillenmektedir. Göçmenler üzerinde göç sürecinin yıpratıcı etkisi de göz önüne alındığında göçmenler emek piyasalarının en kırılgan gruplarından birini oluşturmaktadır. Kapitalist üretim biçiminin 1980’lerle birlikte egemen hale gelen neoliberal formunun esnek çalışmayı sermayenin lehine bir kural haline getiren uygulamaları bir bütün olarak emeğin güvencesizleşmesine yol açmıştır. Diğer taraftan emek piyasalarının kuralsızlaştırılması ve esneklik, geçici sözleşmeler temelinde yarı zamanlı ve kısa çalışma, kiralık çalışma, düzensiz çalışma ve mevsimlik çalışma gibi istihdam biçimlerini beraberinde getirmiştir. Güvencesizliğe dayalı emek piyasasının hiyerarşisinin en alt tabakasında göçmenler yer almaktadır.

Göçmen işçilerin emek piyasasına dahil olma biçimleri ve çalışma koşullarına farklı disiplin ve bakış açılarından odaklanan literatür (Beyaz, 2021; Akbaş ve Ünlütürk, 2018; Lordoğlu ve Aslan, 2015; Atasü-Topçuoğlu, 2015) gün geçtikçe genişlemektedir. Çoban (2018)’ın paylaştığı gibi literatürdeki ortak vurgulardan bir tanesi; göçmen işçilerin çalışma yaşamı boyunca seçeneklerin kısıtlı olması sonucu emek-yoğun işlerde uzun süreli çalışmak zorunda olmalarıdır. İşverenler tarafından tercih edilmelerinin sebepleri olarak ise -içerisinde buldukları koşullardan kaynaklı- ‘sadık ve güvenilir’ bulunmaları biçiminde ifade edilmektedir (Lewis, 2015: 583). Jayaweera ve Anderson (2008) göçmen işçilerin vardıkları ülkelerde sektörel kısıtlamayla da karşılaştıklarını ve bu sektörlerdeki artan emek gücü arzı sonucu kayıtdışı ve güvencesiz çalışma koşullarının derinleştiğine dikkat çekmektedir. Beyaz (2021)’ın göçmen işçilerin Türkiye’deki koşullarını serimlediği güvencesizlik örüntülerine paralel şekilde, Benach ve Muntaner (2007) göçmen işçilerin pazarlık gücünün sınırlı olmasından kaynaklı, çalıştıkları ülkelerde işçi sınıfının en savunmasız üyeleri olduklarını vurgulamaktadır.

Yukarıda özetlenen bağlam doğrultusunda bu çalışmanın amacı; dünyanın en çok göç alan ülkelerinden biri olan Türkiye’de göçmenlerin emek piyasalarına dahil olmalarını ve emek piyasalarındaki konumlarını/koşullarını belirleyen emek rejimi sosyal hizmet perspektifiyle değerlendirmektir. Bu amaçla çalışmada önce Türkiye’de sosyal hizmet perspektifinden göç yönetim sürecinin niteliği ele alınacaktır. Ardından Türkiye’de göçmenlerin yasal çalışma koşullarını belirleyen hukuksal düzenlemeler sosyal hizmet perspektifiyle değerlendirilecektir.

Çalışma, genel bir değerlendirme ve önerilerin yapıldığı tartışma ve sonuç bölümüyle tamamlanacaktır.

2. Göç Yönetimi Sürecinin Sosyal Hizmet Perspektifinden Görünümü ve Alternatif Uygulamalar

Özellikle Suriye’de yaşanan savaşı takip eden süreçle birlikte, ‘yönetilmesi’ gereken bir olgu olarak kabul edilen göç hareketliliğine ilişkin güvenlikleştirme yaklaşımı Türkiye'nin de göç yönetiminde belirgin hale gelmiştir. Temel görevi iç güvenliğin sağlanması olan İçişleri Bakanlığı’nın, kendisine bağlı kurumlar aracılığıyla göç yönetiminden ve göçe dair politikaların uygulanmasından sorumlu olması göçe dair bakış açısının somut dayanağıdır.

Göç ve güvenlik ilişkisinin uluslararası politikaların temel belirleyicilerinden birine dönüşmesiyle; sosyal refah, toplumsal barış, sağlık, yasal düzen vb. farklı başlıklarda ele alınan ve her türden güvenliği ‘tehdit eden fail olarak göçmen’ algısı bu sürecin doğrudan ve en savunmasız muhataplarını da ortaya koymaktadır. Göçmenlerin günlük ve çalışma yaşamında, yerleşik toplum tarafından Türkiye’de yaşanan her türlü sosyal sorunun sebebi olarak görülmelerinin çok yönlü etkileri vardır; bir yandan yerleşik toplumun kalıp yargıları, sürekli yeniden üretilen ayrımcı tutum ve davranışlara dönüşürken; diğer yandan sorunlarla yüzleşmenin koşullarını ortadan kaldırarak gerçek sorumluları perdelemektedir. Bir başka ifadeyle göçmenlerin varoluşu araçsallaştırılmakta ve göçmenlerin maruz kaldığı her türlü sömürü ilişkisi sorgulanmadan sürmektedir.

Göç ve güvenlik ilişkisini güvenlik kuramlarına eleştirel yaklaşımların izleğinde tartışan Rumelili ve Karadağ (2017)’ın aktarımları; göçün güvenlikleştirilme sürecinde rol oynayan politikalar, kurumlar ve toplum algısına da dikkat çekmektedir. Göçmenlere yönelik yerleşik toplumdaki kalıp yargıları meşrulaştırma ve yeniden üretme kapasitesi olarak güvenlikleştirme politikaları sadece göç yönetiminin unsurlarını değil, toplumsal yaşamı da kapsamakta ve sosyal hizmet alanı açısından da son derece önemli olmaktadır. Farklı ekollerin çizdiği perspektiflerle tartışılan eleştirel güvenlik yaklaşımları ve güvenlikleştirme kavramı göç sürecine dair önemli kavramlar sunarken, göç yönetiminin merkezi ve elitist niteliğine vurgu yapmaktadır. Güvenlikleştirme tartışması içerisinde somut durumun analizini merkeze koyan Paris Ekolü güvenlikleştirmenin güvenlik uzmanları ve bürokratları tarafından yaşamın içerisinde sürekli uygulanan ve tekrarlanan pratiklerle gerçekleştiğine dikkat çekmekte, güvenlik uzmanlarını ‘toplumsal tedirginliğin yöneticileri’ ve aynı zamanda risklerin yönetiminin sorumluları olarak almaktadır (Bigo 2022. akt. Rumelili ve Karadağ, 2017: 83). Güvenlikleştirici özneler ise, toplum üzerinde etkisi olan ve bir meseleyi güvenlikleştirebilme kapasitesine sahip unsurlar olarak tanımlanmaktadır. Hükümet üyeleri öncelikleri yönlendirme kapasitesi ve geniş etki alanları ile ilk sırada sayılmaktadırlar. İlâveten var olanı yeniden üreten siyasi liderler, elitler, bürokratlar ve sivil toplum aktörleri sıralanmaktadır (Buzan vd., 1998: 40. akt. Rumelili ve Karadağ, 2017:74). Güvenlikleştirme çabalarının başarıya ulaşabilmesi, yerleşik toplumun ikna edilmesi, toplumsal rızanın tesisi ve yeniden üretilmesiyle mümkün görülmektedir. Hiçbir toplum sadece seyirci olamayacağı gibi Türkiye’de yerleşik toplumun belki de sadece göçmenlere yönelik siyasetin bizzat uygulayıcısı olmaktadır. Toplumsal olarak gösterilen rıza somut olarak eylem ve onamaya denk düşmektedir. Bu durumun sosyal hizmet açısından nasıl okunduğu önemlidir. Sosyal hizmet alanının da dikkatini yönelteceği odak, mevcut durumdan çıkarı olanların kimler olduğudur.

Güvenikleştirme teorisini tartışan farklı ekollerin dikkat çektikleri odaklar ise sermaye sahipleri, politika yapıcı kurumlar ve güvenlik ekonomisi olmaktadır.

Güvenlik meselesinin tamamen siyasal olduğuna vurgu yapan Paris Ekolü'nün tartıştığı yerden hareketle toplumsal algıyı günlük rutinler aracılığıyla üreten kurumsallaşmış yapıya karşı mücadelenin de organize olma gerekliliği öne çıkmaktadır. Bu nedenle savunmasız kesimlerin özgürleşme pratiğinin icracılarından biri olması gereken sosyal hizmet disiplini, pratikte uygulamaları aracılığıyla kendi tarafını ortaya koymalı ve karşı rutinler üretmeli ve bizzat kendisi daha siyasal hale gelmelidir. Bu durum karşısına göre uyarlanmak olmaktan farklı olarak toplumla sosyal hizmet başta olmak üzere göçmenlere yönelik hizmetlerin niteliği ve kapsamının sürekli olarak geliştirilmesi biçiminde olabilir.

Sosyal hizmet uygulamaları içerisinde sayılabilecek çalışmaların tarihine baktığımızda, dünyanın diğer bölgelerinde de çeşitli uygulamalara rastlanmaktadır. Sylvia Pankhurst'un 1. Dünya Savaşı sırasında Londra'nın Doğu Yakası'nda insanların temel ihtiyaçlarını karşılamak için, bebek sütü kampanyası, topluluk kafesi, kadınlar için savunuculuk gibi bir dizi hizmetin sağlanmasında aktif olarak yer aldığı çalışmalar işçi kadınlar ve kısmen erkeklerden oluşan sosyal eylem ağı aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. On dokuzuncu yüzyılın sonundaki radikal Camden Yerleşimi'nde cinsel istismara uğrayan genç kadınların ve kız çocuklarının sağaltımında drama bir yöntem olarak ilk kez kullanılmıştır (Lavalette, 2022).

Güncel deneyimlere ve sosyal hizmet uygulamalarına dair arayışlara baktığımızda yine Lavalette (2022)'nin vurguladığı gibi neyin ve hangi faaliyetlerin sosyal hizmet olduğunun sorgulanması oldukça önemlidir. Büyük ölçekli toplumsal krizlerin, toplumsal protestoların ve toplumsal hareketlerin kilit anlarında, insanların ihtiyaçlarını nasıl karşılayacağımıza dair sorular gerçekten keskin şekillerde ortaya atılıyor. Geniş toplumsal hareketin dışında bazı aktivistler, topluluklarının sosyal, psikolojik, sağlık ve maddi ihtiyaçlarını ele almak için bir araya geliyor. İnsanları nasıl besleriz? Hava saldırılarından kaçanlar için nasıl barınak bulabiliriz? Bu durumlarda insanların travmalarını nasıl ele alabiliriz? İnsanların karşılaştıkları şeylerin neler olduğunu ve neden olduğunu anlamalarına nasıl yardımcı olabiliriz? Ve bunun bir parçası olarak insanları dünyalarını aktif olarak şekillendirmeye nasıl teşvik edebiliriz? Bu soruları ele alırken, farklı bir bakış açısının yanı sıra insanların ihtiyaçlarını karşılamamanın farklı bir yoluna dair bir vizyon içeren sosyal hizmet uygulama biçimleri ortaya çıkmaktadır. Alandan güçlü örnekler olarak Batı Şeria'nın kuzeyinde, Nablus yakınlarında yer alan Balata Mülteci Kampı'ndaki Yaffa Kültür Merkezi ve Beytullahim yakınlarındaki Aida Gençlik Merkezi dikkat çekmektedir. Bu merkezler; savaşın sonuçlarını yaşayan Filistinli göçmenlerle çeşitli sosyal hizmet uygulamalarının yapıldığı geniş bir ağın parçasıdır. Uygulama faaliyetleri açısından üç temel alanda geniş faaliyetler sürdürülmektedir; insani ve sosyal yardım: aileler için yardım paketleri (gıda, ev gereçleri ve sıhhi ürünler), bebekler ve çocuklar için paketler (formül süt, çocuk bezi), dini bayramlarda aileler için gıda ve çocuklar için hediyeler, hasta veya yaralılar için ilaç ve destek sağlayan tıbbi yardım ekipleri... Savunuculuk faaliyetleri kapsamında sözlü tarih ve kamptaki mültecilerin hikayeleri üzerine atölye çalışmaları, mahkûm ailelerine destek, kampta yaşayanlara resmi yetkililerle ilişkilerinde tavsiye, destek ve hukuki temsil sağlanmaktadır. Toplumla çalışmanın bir diğer ayağı olarak yapılan sanat ve kültür faaliyetleri kapsamında ise drama, fotoğrafçılık, film yapımı ve geleneksel kültürel etkinliklerin birlikte icra edildiği faaliyetler yer almaktadır. Toplumla sosyal hizmet çalışmalarına dair; Yunanistan'da sayısı henüz 15 olan ve

yenilerinin açılması planlanan, yerel topluluktan gönüllü ve uzmanların göçmenlerle birlikte yaptıkları çalışmalar önemli örneklerden bir diğeridir. Amaçları arasında ırkçılıkla mücadele, temel hakların güçlendirilmesi, doğrudan demokrasinin hayata geçmesi, mültecilik statüsüne erişimin kolaylaştırılması, dil eğitimi, yerel toplumda göçe dair bilinç yükseltme çalışmaları yapılması, ortak ihtiyaçların giderilmesi gibi toplumla sosyal hizmetin temel amaçları ile örtüşen Mesopotamia Dayanışma Okulları'nın faaliyetleri çok önemli bir yerde durmaktadır (Mesopotamia Dayanışma Okulu, 2022).

Türkiye özelinde de neyin ve hangi faaliyetlerin sosyal hizmet olduğunun sorgulanması ufuk açıcı bir başlangıç noktası olabilir. Dünyada ve Türkiye'de göçmenlerle yapılan sosyal hizmet uygulamalarındaki baskı karşıtı sosyal hizmet yaklaşımlarının sıklıkla vurguladığı ırkçılık karşıtı ve çok kültürcü pratikleri sorgulamak ve sosyal hizmet alanında dinamik bir tartışma açmak adına da güvenikleştirme tartışmaları ayrıca dikkat çekicidir. Güvenlik çalışmalarına dair farklı ekollerin dikkat çektiği biçimiyle, güvenikleştirici aktörler önemlidir. Yerel toplumun karar alma süreçlerine katılımında edilgen durumu, sadece göçmen karşıtlığında kendisini önemli hissettiren, faili olduğu saldırılara dönüşmekte ve toplumun önemli bir kesimini bu noktada 'etkin' kılmaktadır. Göçmenler karşısında ortaya çıkan pratikler, yerel toplumun içerisinde bulunduğu koşulları yaratan tüm unsurları ve öznelere sorgulamaksızın, sadece göçmen karşıtlığı üzerinden onamasına dönüşmekte ve hem kendisine hem de göçmenlere acı çektirene sarılma halini almaktadır. Sonuç olarak kendi hesabını görmeyen, kendi kaderini belirlemeye dair tüm araçlardan mahrum bırakılan ve acısını başka yerden, göçmenlerden çıkartmaya çalışan bir tepki. Ayrımcılık başta olmak üzere birlikte yaşamaya tehdit içeren uygulamalar ve öznelere ifşası ve karşı koyuşta sosyal hizmetin sahadaki varoluşu son derece önemlidir. Sosyal hizmet alanı da bu mücadelenin zemini iken aynı zamanda tarafıdır.

Sosyal hizmet alanı düşünsel ve pratik olarak sosyal sorun alanlarıyla dolaysız ilişkiye sahip olması nedeniyle toplumsal dönüşüme katkı sunacak çok stratejik bir noktada konumlanmaktadır. Pratikte ise göçmen merkezli bakışın inşasında toplumla çalışma ile buluşturabileceği insanlar olması, konu özelinde daha da önemli olmaktadır. Sosyal yaşamda göçmenlere yönelen ve birlikte yaşama koşullarını sürekli tehdit eden pratiklere şahit ve muhatap bir alan olarak sosyal hizmet alanı eşitsiz ilişkiler sarmalında -niyeti olmasa dahi- taraf ve politik olmaktadır. Mevcut durumda taraf olma durumu edilgenlik göstermekle birlikte, irade konularak etkinleşmesinin olanakları tartışılmalıdır. Aksi halde, Atasü-Topçuğlu ve Akbaş (2009)'ın dikkat çektiği gibi, sosyal hizmet alanı ve sunulan hizmetler bu sefer göçmenler üzerindeki tahakküm ilişkilerinin bir aparatına dönüşme ve toplumsal meşruiyetini tamamen kaybetme riski taşımaktadır.

Buna karşın, yukarıda bahsi geçen örneklerde de olduğu gibi, çok uzun zamandır yapısal eşitsizliğe, sosyal hizmet uzmanları ve müracaatçı kolektifleri arasındaki ittifaklara vurgu yapan radikal sosyal hizmet yaklaşımı, esasen ezilenlerin içinde yaşadıkları yapısal konularla mücadele üzerinden farklı bir sosyal hizmet pratiğini ortaya koymaktadır (Bailey ve Brake, 1975). Radikal sosyal hizmet uygulamalarının doğrusal bir süreci olmamakla birlikte Birinci Dünya Savaşı'ndan önceki dönemde ABD'deki sosyal hizmet uzmanlarının faaliyetleri hakkında yazan Reisch (2002) sürecin izleğini şu vurgularla birlikte paylaşmaktadır; sosyal hizmet uzmanlarının genellikle devrimci olmamakla birlikte, sosyal adalete yaptıkları vurgu, sosyoekonomik koşulları yapısal açıdan analiz etmeleri, sınıf meselelerine odaklanmaları, feministler ve siyahlar tarafından örgütlenen hareketlerle bağlantıları ve siyasi partilerle olan ilişkileri, yerleşik siyasi düzene karşı

çağdaşlarının görmezden gelemeyeceği bir tehdit oluşturmuştur.

Sosyal hizmetin her zaman insan bilinci ve insani değerlerle ilgilendiği için politik olduğunu vurgulayan Abramovitz (2013) de devlet politikaları ve sunulan hizmetlerin toplum üzerindeki uysallaştırma amacına dikkat çekmektedir. Radikal sosyal hizmet yaklaşımı, bu sayede sağlanan tarafsızlığın; statükonun sorgulanmaması demek olduğuna ve sosyal hizmet alanının bir bütün olarak taraf olduğuna dikkat çekmektedir. Sosyal hizmetin toplumsal sorunları açıkça ele alması çağrısını yapan Abramovitz, mesleğin tarihi ve etik sorumlulukları bağlamında tartışma yürütmektedir. Toplumsal değişim için mücadelenin; sosyal hizmet uzmanlarının ve mesleğinin 'kimin tarafında' olduğuna karar vermesi ile hız kazanacağını vurgulamaktadır (Abramovitz, 2013:37).

3. Göçmen Emeğini Belirleyen Yasal Çerçeve ve Sosyal Sorunlar

Yasal mevzuat uyarınca İçişleri Bakanlığı'na bağlı olan Göç İdaresi Başkanlığı (GİB), Türkiye'de yaşayan göçmenlerle ilgili politika ve süreçlerin yürütülmesinden sorumlu temel kurumdur. 2013 yılında, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) kapsamında göç alanına ilişkin politika ve stratejileri uygulamak, ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak, uluslararası koruma, geçici koruma ve insan ticareti mağdurlarının korunmasıyla, yabancıların Türkiye'ye giriş ve Türkiye'de kalışları, Türkiye'den çıkışları ve sınır dışı edilmeleriyle ilgili iş ve işlemleri yürütmek amacıyla Genel Müdürlük statüsünde kurularak faaliyetlerine başlamıştır. 29 Ekim 2021 tarihli 31643 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 85 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle statüsü Başkanlık olarak değiştirilmiştir (Göç İdaresi Başkanlığı, 2023).

GİB, uluslararası ve geçici koruma sağlanan göçmenler (kayıt, belgeleme ve mülteci statüsünü belirleme vd.), vatansız kişiler ve diğer göçmenler ile ilgili işlemlerden sorumlu Türkiye'deki tek makamdır. GİB ayrıca, bahsi geçen politikaların uygulama sürecine yönelik kamu kurum ve kuruluşları, uluslararası kuruluşlar, sivil toplum örgütleri, yerel yönetimler ve diğer ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu yürütmektedir. İlgili koordinasyon görevleri il düzeyinde, mülki idari amir adına İl Göç İdaresi Müdürlükleri tarafından yürütülmektedir. İlavenen, Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri (ASHİM), uluslararası paydaşlar ve ilgili sivil toplum kuruluşlarıyla koordinasyon halinde iller düzeyindeki çalışmalara öncülük etmektedir.

GİB sonuncusu 2018-2023 yıllarını kapsayan Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planları çerçevesinde, kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşlarının geçici koruma sağlanan Suriyeliler, uluslararası koruma başvuru ve statü sahipleri ve ev sahibi toplum arasındaki sosyal uyumu geliştirmeye yönelik toplumsal uyum, bilgilendirme, eğitim, sağlık, işgücü piyasası ve sosyal destek (sosyal hizmet ve yardımlar) konuları olmak üzere stratejik önceliği olan 6 tematik alanda faaliyetler yürütmektedir (Uyum Strateji Belgesi 2018-2023: 11).

Çalışma hakkı, uluslararası belgelerde insanların yasal statülerinden bağımsız olarak düzenlenmiştir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (1948)'nin 23. ve 24 maddelerinde herkesin yaşamını sürdürmeye yetecek bir iş ve gelire sahip olmaya, onurunu koruyacak ve kişiliğinin gelişimine olanak sağlayacak bir toplumsal düzen içinde yaşamaya hakkı olduğu vurgulanmaktadır. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (1976) gibi evrensel hukuk metinlerinde; ücret ve menfaat sağlama, eşit davranılma, sendika kurma ve

sendikaya üye olma, istihdam edilme ve işe erişme, işten ayrılma, iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması, yasal ve güvenceli çalışma hakkı bu temel hakkın unsurları olarak yer almaktadır.

Türkiye'nin iç hukukunda yer alan 'yabancı' kavramı başlığı altında, göçmenlerin çalışma yaşamına dâhil olma ve sürdürme biçimlerini belirten kurallar, çok sayıda kanun ve yönetmeliklerle belirlenmiş ve birçok alanda göçmenlerin çalışması yasaklanmıştır.

Güncel mevzuat olan 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanununa (UİK) göre; yabancıların çalışma izni başvurularını, değerlendiren ve uygun görülmesi halinde onaylayan sorumlu bakanlık Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'dır. Ayrıca sağlık ve eğitim alanında çalışmak isteyen göçmenlerin bir ön izin alması gerekmektedir. Bu süreçte ÇSGB, ilgili çalışma alanlarına göre Sağlık Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı ve YÖK'ten görüş almakla mükelleftir. UİK'de içerik ve uygulama açısından göçmen işçiler lehine farklılık arz etmemektedir. Kanun kapsamında; uluslararası emek gücüne dair politikaların neler olduğu ve uygulanması, yabancılara verilecek farklı türlerdeki çalışma izinleri düzenlenmiştir. Çalışma izni ile ifade edilen; ÇSGB tarafından verilen ve yasal olarak geçerli olduğu süre boyunca çalışma ve -6458 sayılı YUKK'a atfen-ikamet hakkının birlikte sağlanmasıdır. Ancak ikincil koruma ve mülteci statüsü dışında bulunan yabancı ikamet iznine sahip olsa dahi çalışma hakkından yararlanamamaktadır. Kanunda dört başlık altında düzenlenen çalışma izni türleri; süreli çalışma izni, süresiz çalışma izni, bağımsız çalışma izni ve istisnai hallerde verilen çalışma iznidir. İlâveten düzenlenen çalışma izinlerine ek olarak yönetmelik kapsamında yabancı yatırımlarda kilit personel statüsündeki yabancıların çalışma izni ve çalışma izninden muafiyet halleri olarak iki ayrı çalışma izni düzenlenmektedir. En son olarak ise Turkuaz Kart uygulaması düzenlenmiştir.

Pratikte, göçmen işçilerin kendilerinin başvurabileceği bir izin türü bulunmamaktadır. 6735 sayılı UİK'e göre, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca uygun görülen ilk başvuruda en fazla bir yıllık çalışma izni verilmektedir (m 10). Bir yıllık sürenin sonunda, çalışma izni uzatma başvurusunun kabul edilmesi halinde, ilk yenileme başvurusunda en fazla iki yıl, sonraki yenileme başvurularında en fazla üç yıl olmak üzere çalışma izni verilir. Başka bir iş yerinde çalışmak söz konusu ise yeni işverene iş başvurusunda bulunur ve ilk başvuruda olduğu gibi kanun hükümlerine göre işlem tamamlanır. Süresiz çalışma iznini ise, uzun dönem ikamet izni veya asgari sekiz yıl yasal çalışma izni olan yabancılar alabilmekteler. Özellikle nitelikli emek gücü için belirli alanlarda çalışmalarına izin veren Bağımsız Çalışma İzni ve Turkuaz Kart ilgili kanunla düzenlenmiştir. Bağımsız Çalışma İzni profesyonel mesleği olan ve talep edilen özel şartları sağlamış göçmenlere süreli olarak verilen bir izindir (m 10). Turkuaz Kart ise nitelikli emek gücüne, süresiz çalışma ve Türkiye'de yaşama hakkı sağlayan bir uygulamadır. Eğitim düzeyi, mesleki deneyim, bilim ve teknolojiye katkı, faaliyet/yatırımların ülke ekonomisine faydası, sermaye sahibi olma, izinlerin verilmesinde önemli hususlardır. Turkuaz kart sahibi kişiler ayrıca eşine ve bakmakla yükümlü oldukları çocuklarına ikamet izni yerine geçen belge alabilirler (m 11).

Hukuki olarak zaman, mekân, işkolu, çalışma biçimi şeklinde tanımlanan tüm işler için işverenin rızası, beyanı ve başvurusu gerekmekte, süreli çalışma izninin alınması ile işveren in sigortalı giriş kaydını yaptırması, işverenin ilgili Sosyal Güvenlik Kurumu İl Müdürlüğüne başvurarak iş yeri kaydını yaptırması ve yabancı kişinin sigortalılığını başlatması gerekmektedir. Sürenin uzatılması söz konusu olduğunda aynı işverenin olumlu kanaatinin sürmesi gerekmektedir

(Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2023). Göçmen işçinin kendi iradesiyle iş değiştirme kararı almasının dahi mümkün olmadığı koşullarda şayet çalışma izni alınabilse dahi tek bir işverenin güdümünde olması, bir haktan ziyade yasal boyunduruğa dönüşmektedir. Beyaz (2021)'ın vurguladığı gibi, çalışma izni uygulaması son tahlilde Türkiye'deki göçmenlerin gayri resmi yollarla emek piyasasına katılmasına neden olmakta; tamamen zorlu koşullarda, güvencesiz ve temel haklardan mahrum bir biçimde çalışmak zorunda bırakmakta ve göçmen emeği üzerindeki sömürüyü derinleştirmektedir. İlaveten göçmen işçiler sendikalı olamamakta ve gelirleri asgari ücretin altında kalmaktadır.

Ayrıca izin belgesinin alınmasının karmaşıklığı, dil ve tercüme desteğinin kısmi olarak sağlanması ve/veya hiç sağlanmaması bu alanda oluşan karaborsa ekonomiye zemin hazırlamış ve güçlendirmiştir. İstihdam sağlama taahhüdü ile danışmanlık yapan şirket ve kişiler yasal ve yasal olmayan biçimlerde göçmen işçilerin henüz çalışma yaşamına dahil olmadan karşılaştığı sömürü biçimlerinden birisine dönüşmüştür. Göçmenlere sağlanan hakların uygulamadaki karşılığının 'iyi' kavramıyla tanımlanabilmesi, gerçek üstü bir bakışı gerektirmektedir.

2016 yılında yürürlüğe giren 6575 Sayılı Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, Geçici Koruma statüsünde Türkiye'de yaşayan en kalabalık göçmen nüfusu olan Suriyelilerin çalışmalarına ilişkin hukuki koşulları kapsamaktadır. Buna göre geçici koruma altında bulunan yabancılar, çalışma iznine sahip olmadan çalışamazlar (m 4). GK statüsüne sahip olan, mevsimlik tarım veya hayvancılık işlerinde çalışacak olanlar istisna olarak sayılmakta, muafiyet kapsamında yer almaktadırlar (m 5). Kanuna göre ödenecek ücretin alt sınırı güncel asgari ücretin altında olamaz (m 10). Suriyeli göçmenlerin çalışma izni başvuruları sadece işveren tarafından yapılabilir (m5). Çalışma izni alabilecek GK statüsündeki işçi sayısına getirilen kotaya işaret eden maddeye göre; işyerinde çalışan GK statüsündeki çalışan sayısı, çalışmakta olan Türk vatandaşı sayısının yüzde onunu geçemez (m 8). Anılan kanun maddesi; yerleşik nüfustaki göçmenlere karşı var olan ve/veya derinleşen toplumsal öfkeyi kontrol edebilmek amacıyla sıklıkla referans verilen dayanaklardan biri olarak dikkat çekmektedir.

6458 Sayılı YUKK kapsamında yabancıların çalışma alanlarına erişimlerine değinilmektedir. Buna göre mülteci ve ikincil koruma statüsünde olanların, yasal statülerinin kesinleşmesinin üzerinden 6 ay geçtikten sonra çalışma izni başvurusu için hak kazandığı, statüsünün kesinleşmesiyle birlikte ise bir işveren yanında ya da kendi hesabına çalışabileceği belirtilmiştir (m89). Kanun ile sadece mülteci ve ikincil koruma statüsünde olan yabancıların çalışma yaşamına erişimleri düzenlenmiştir. Genel ekonomik koşullar ve iş piyasasının mevcut durumu bağlamında süre, iş kolu ve coğrafi olarak sınırlar konulmaktadır. Göçmen işçilerin çalışma koşullarını düzenlemek ve güvence altına almak, hukuki olarak garantör olmak gibi amaçlar bu kanunda da yer almamaktadır.

Tablo 1'de Türkiye'de 2011-2021 yılları arasında izin türlerine göre yabancılara verilen çalışma izni sayıları yer almaktadır. Süreli çalışma izni sayısı 2011-2021 yılları arasında artarken, 2011 yılında 132 olan süreli çalışma izni sayısı 2018 yılında 4'e, 2019 yılı ve sonrasında ise 0'a düşmüştür. Benzer şekilde 2011 yılında 16 olan bağımsız çalışma izni sayısı 2018 yılında 7'ye, 2019 yılı ve sonrası için 0'a düşmüştür. Dolayısıyla toplamda yabancılara verilen çalışma izni sayısındaki artış yalnızca süreli çalışma iznindeki artıştan kaynaklanmaktadır.

Tablo 1: Yıllara ve izin türlerine göre yabancılara verilen çalışma izni sayıları (2011-2021)

Yıl	İzin Türü			Toplam
	Sürelî	Süresiz	Bağımsız	
2011	17.318	132	16	17.466
2012	32.191	79	9	32.279
2013	45.721	93	9	45.823
2014	52.197	95	3	52.295
2015	64.402	115	4	64.521
2016	73.410	115	24	73.549
2017	67.150	19	13	87.182
2018	115.826	4	7	115.837
2019	145.232	0	0	145.232
2020	123.574	0	0	123.574
2021	168.103	0	0	168.103

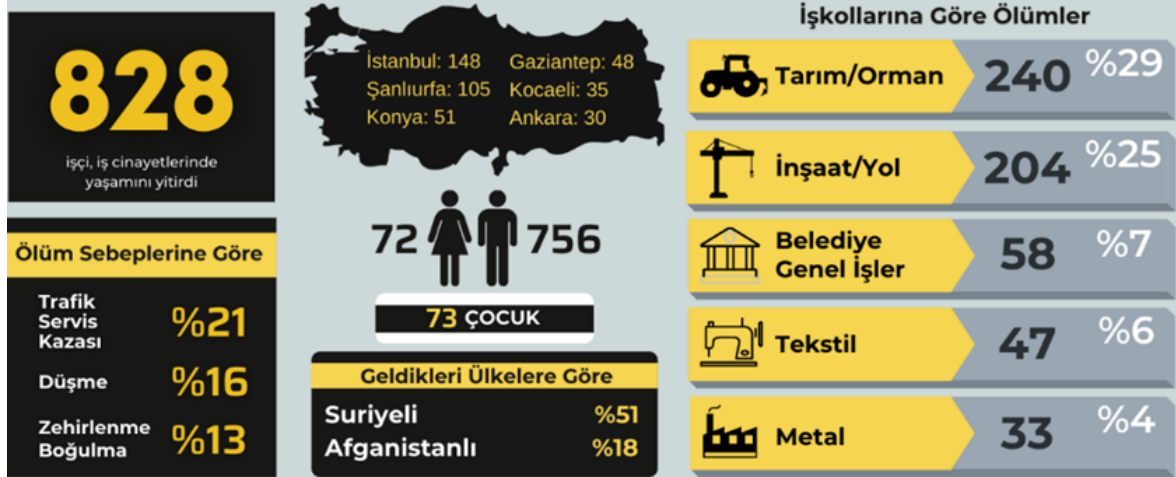
Kaynak: ÇSGB, 2021. <https://www.cs.gb.gov.tr/media/90062/yabanciiizin2021.pdf>

Sonuç olarak taraf olan ülkelerin hukuki mevzuatları üzerinde bağlayıcılığı olan uluslararası insan hakları belgelerinde, tüm göçmenleri yasal belgelerinin niteliğinden bağımsız olarak koruma yükümlülüğü olmasına karşın, Türkiye'nin hukuki mevzuatında tanımlanan biçimiyle, büyük çoğunluğu düzensiz göçmen durumunda olan insanlar en temel insan haklarından biri olan çalışma hakkından mahrum edilmektedirler.

Diğer taraftan göçmen işçilerin içerisinde buldukları koşullarla başa çıkma arayışında devlet, sivil toplum ve uluslararası kuruluşlarca sunulan hizmetler son derece sınırlıyken göçmenler farklılaşan yasal konumlarına göre sosyal hizmetlere erişebilmektedirler. Türkiye'de çalışan göçmenlerin –yasal statüsü olanlar ve kanunla ihtilafa düşenler dışında- sayılarına ulaşmak olanaksızken, sosyal hizmetlerden faydalanma hakkı tanınan göçmenlerin sayısı ile ilgili tahminlere tüm ‘yabancıların’ sayılarından yola çıkılarak ulaşılabilmektedir.

Sosyal hizmet alanını göç olgusuyla buluşturan bir diğer nokta; göçmen işçilerin göç ettikleri ülkelerde işgücü olarak emek piyasalarına eklenmelerine rağmen kayıt dışı ve her türlü korumadan mahrum koşullarda çalışmak zorunda kalmalarıdır. Göçmenlerin emek piyasalarında çoğunlukla güvencesiz ve ağır çalışma koşulları altında çalışmaya mahkûm edildikleri bilinmektedir. Tüm bu zorlu çalışma koşullarının ötesinde çok sayıda göçmen işçi iş cinayetlerinde yaşamını yitirmektedir. İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi'nin (İSİG) verilerine göre Türkiye'de 2013-2022 yılları arasında yaşamını yitiren göçmen/mülteci işçilerin sayısı 828'dir.

Şekil 1: Türkiye’de iş cinayetleri sonucunda yaşamını yitiren göçmen/mülteci işçi sayısı (2013-2022)

Kaynak: İSİG, 2022.

Çoban (2018)’ın Türkiye’de göçmen emeğini ele alan çeşitli çalışmaların analiz ve bulgularıyla birlikte paylaştığı çalışmasında vurguladığı gibi; göçmen işçilerin çalışma yaşamındaki haklarının sağlanmasına ve korunmasına yönelik resmi uygulamaların çok sınırlı sayıda olmasıdır. Mevcut uygulamaların kapsamı ise göçmen toplumunun çalışma koşullarından ziyade belirli sorun alanlarına yönelik sosyal hizmetler ve sosyal yardımlar niteliğindedir. Bahsi geçen hizmet ve yardımlar ise sadece yasal statülere sahip olan göçmenleri kapsamaktadır.

4. Sonuç

Sosyal hizmet tanımı ve uygulama amaçları arasında en sık vurgulanan kavramlardan olan ‘müracaatçıların tam iyilik hali’ somuta indirgenildiğinde biyopsikososyal durumun iyileştirilmesi olarak anlaşılmaktadır. Göç eylemi gibi kişisel alandan toplumsal alana yaşamı her düzeyde yapısal değişime uğratan bir aksiyonu gerçekleştiren insanlar sosyal hizmet müdahalesine ihtiyacı olan potansiyel müracaatçılar durumundadır. Damgalamaya dönüşen dışsal tanımların ötesinde sosyal hizmet alanı mesleki etik kodları çerçevesinde her insanın biricikliğini uygulamanın merkezine almaktadır. Dolayısıyla kişinin kendisini tanımlarken kullandığı, aidiyet kurduğu tüm kimliklerinin varlığını koşulsuz tanır ve saygı duyar. Zaman ve mekân belirleniminde, göçmenlerin yer almadığı alanlarda belirlenen ve yasallık çerçevesinde kullanılan “mülteci, göçmen, sığınmacı” vb. kavramlar, insan yaşamındaki tek bir deneyime vurgu yapmaktadır. Bu ve benzeri herhangi bir terimin özellikle yeni bir yerde hayata başlamak için yaşamlarını geride bırakan kadın, çocuk ve erkeklerin tüm gerçekliklerini ve kimliklerini kapsa(ya)mayacağı ve haklarını sınırlandıramayacağı sosyal hizmet disiplininin evrensel tanımı açısından açıktır (IFSW,2014).

İçinde buldukları koşullar sonucu yerinden edilen ve elbette daha iyi bir yaşam arayışındaki insanların daha çok kar elde etme amacıyla olan sermaye sahipleri ile karşı karşıya olmaları gerçeği göç alanının da temel belirleyeni olmaktadır. Ancak lokal ve/veya uluslararası göç rejimlerinin/politikalarının belirlenmesinde; içerme ve tamamen dışarda bırakma pratikleri olan

uyum, entegrasyon, asimilasyon, kontrol, güvenlik vb. politikaların örgütlenmesi kapitalist üretim ilişkilerinin sürekliliği ve yeniden üretimini gözetmesi açısından son derece önemlidir.

Temel amacı kar maksimizasyonu olan kapitalist üretimde sermaye sahipleri açısından; canlı emek gücü, karlılığı belirleyen en önemli maliyet unsuru olmaktadır. Bu haliyle emek gücünün hakları açısından en savunmasız durumda olan işçilerin tercih edilmesi, kapitalist akıl açısından tutarlı gözükmemektedir. Bu perspektifle, özellikle son dönemde yaşanan göçler ve göçmenlerin durumlarına yönelik yapısal eleştiriyi merkezine alan çalışmalar (Beyaz, 2021; Akpınar, 2009) sayıca artmaktadır. Göç hareketini gerçekleştiren insanları yapıyı etkileyen failer olarak tanımlayan ve özneleştirilen çalışmalar ve analizler (Altınörs, 2018; Akdeniz, 2014; 2016; 2021) daha fazla görünür olmaktadır. Bahsi geçen çalışmaların izdüşümünde; göçmen toplumunun, yerleşik toplumla direkt temasının olduğu ve etkileşimin en net şekilde açığa çıktığı alanların başında gelen çalışma yaşamı ve alanları, yaşanan ve derinleşmesi muhtemel sorunlara çözüm arayışının da kaynağı olmaya muktedir bir alan olarak dikkat çekmektedir. Dolayısıyla sosyal hizmet disiplininin çözüm arayışında, bu gerçekliğe yapılacak vurgu kritik önemde görülmektedir.

Mevcut durumda; ucuz emek gücü arzının artması sonucu güvencesiz, kayıt dışı çalışmanın yaygınlaşması, ücretlerde sürekli düşüş ve emeğin haklarının gerilemesi işçi sınıfı içerisindeki ayrışmayı ve tüm mevcut sorunları derinleştirmekte, emekten yana çözüm arayışında yerleşik ve göçmen işçilerin ortak çabasını zorlaştırmaktadır. Özünde kapitalist üretim ilişkilerinden kaynaklanan ancak göçmen işçilerin varlığı ile açıklanan ve gerçek sorumluları perdeleyen süreçlerin ifşası, toplumla sosyal hizmet çalışmalarının sürekli gündemi yapılmalıdır. Bu sayede sosyal bilinci/farkındalığı güçlendirecek grup çalışmaları süreci hızlı kılmayı sağlayabilir.

Diğer taraftan işçilerin güvencesiz çalışma koşullarına direnme gücü her geçen gün daha da azalmakta, haklarını piyasa güçlerine karşı koruyan sendikaların eski güçlerini yitirmiş olmalarıyla birlikte aşınmaya devam etmektedir. Emek piyasasının yerli aktörlerine nazaran kamusal haklardan da büyük oranda yoksun olan göçmen işçilerin, hukuki statülerinin de belirsizliği onları olası bir sendikal dayanışmaya ve benzeri çalışmalara katılmalarına engel olmaktadır. Bu gerçeklikten hareketle sosyal hizmet çalışmalarının doğal bileşeni olan ve emek mücadelesinde yer alan, toplumsal değişim iddiasına sahip olan her unsurun, çok geniş ve farklı aidiyetleri olan göçmen işçileri ve genel olarak göçmenleri kapsamak, mücadeleye dahil etmek için ilkesel ve politik anlamda cüretli olması gerekmektedir. Tüm bunları gerçekleştirmek adına göçmenlerin sözünü söyleyeceği alanı kurmak, savunmak ve güçlendirmek; güven ilişkilerini sağlamak açısından en önemli adım olacaktır.

Toplumla sosyal hizmet çalışmalarında göçmenlere dair tüm gerçekliğin toplumsal bilince taşınması ve mevcut dayanışma pratiklerinin güçlenmesi önem taşımaktadır. Göçmen işçilerin sorunlarına dair çözüm arayışında göçmen işçilerin özne olması müracaatçının kendi kaderini tayin hakkı ve hak savunuculuğu prensipleri bağlamında elzem görülmektedir. Özellikle göçmenlerin talep edecekleri haklar; siyasi ve sosyal haklar olarak sunulanların kapsayıcılığına ışık tutacaktır. Sosyal hizmetin varoluşsal -politik- gerçekliği ve savunmasız gruplardan yana olan taraf konumu; toplumsal dönüşüm mücadelesinde sosyal hizmet alanını çok daha etkin bir özneye dönüştürecektir.

Kaynakça

- Abramovitz, M. (2013). "Which side are we on?". In *Poverty and Inequality*. Bristol, UK: Policy Press. <https://doi.org/10.51952/9781447366836.ch002> (Erişim Tarihi: 30.05.2023).
- Akbaş, S., ve Ünlütürk Ulutaş, Ç. (2018). Küresel Fabrika Kentinin Görünmeyen İşçileri: Denizli İşgücü Piyasasında Suriyeli Göçmenler. *Çalışma ve Toplum*, 56(1), 167-192.
- Altınörs, A. (2018). *İmkânsız Sermaye: 21. Yüzyılda Kapitalizm, Sosyalizm Ve Toplum*. İstanbul: Yordam Kitap.
- Akdeniz, E. (2014). *Suriye savaşının gölgesinde mülteci işçiler*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- Akdeniz, E. (2016). *Sığınamayanlar: Ölüm koridorundan mülteci pazarlığına*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- Akdeniz, E. (2021). *Sekizinci kıta: Göçmen emeğinin küresel devinimi*. İstanbul: Kor Kitap.
- Akpınar, T. (2009). Türkiye'ye Yönelik Düzensiz Göçler ve Göçmenlerin İnşaat Sektöründe Enformel İstihdamı (Doktora Tezi) (Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Bailey, R., Brake, M. (eds) (1975). *Radical Social Work*. London: Edward Arnold.
- Benach, J., & Muntaner, C. (2007). Precarious Employment And Health: Developing A Research Agenda. *Epidemiol Community Health*, 61(4), 276-277.
- Beyaz, Z. (2021). Türkiye'de Covid-19 Sürecinde Eşitsizliğin Bir Başka Görünümü: Mülteci İşçiler, İçinde Verilerle Pandemi Sürecinde Türkiye.Ed: Turgay Münyas. Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.
- BM. (2022). Global Trends Forced Displacement in 2021. <https://www.unhcr.org/media/40152>. (Erişim Tarihi: 20.10.2022).
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2021). <https://www.csgeb.gov.tr/media/90062/yabanciizin2021.pdf>. (Erişim Tarihi: 20.04.2023).
- Çoban, B. (2018). *Türkiye'de İşsizlik Profili Bağlamında Suriyeli Gençlerin İstanbul İşgücü Piyasasına Katılım Sorunları*. *Çalışma ve Toplum*, 1(56), 193-216.
- Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme. (1976). <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/EkonomikSosyalKulturelHaklarSozlesmesi.pdf> (Erişim Tarihi: 24.06.2022)
- Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik. (2016, 15 Ocak). Resmî Gazete (Sayı: 29594). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/3.5.20168375.pdf> (Erişim Tarihi: 15.04.2023)
- Göç İdaresi Başkanlığı. (2023). Başkanlığın Görevleri. <https://www.goc.gov.tr/baskanligin-gorevleri> (Erişim Tarihi: 14.04.2023.)
- IFSW (2014). Global Definition Of Social Work. <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/> (Erişim Tarihi: 23.03.2023).
- İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi. (1948). <https://www.ihd.org.tr/insan-haklari-evrensel-beyannames/> (Erişim Tarihi: 11.06.2022).
- İSİG (2022). *Yoksulluğun Nedeni Sermaye İktidarındır... Son on yılda (2013-2022) en az 828 göçmen/mülteci işçi hayatını kaybetti* <https://isigmeclisi.org/20808-yoksullugun-nedeni-sermaye-iktidaridir-son-on-yilda-2013-2022-en-az-828> (Erişim Tarihi: 22.04.2023).
- Jayaweera H., B. Anderson (2008). *Migrant Workers And Vulnerable Employment: A Review Of Existing Data*. Report for TUC Commission on Vulnerable Employment, COMPAS.
- Lavalette, M. (2022). 10. Sosyal Hizmetleri Yeniden Düşünmek Konferans Notları. İstanbul.
- Lewis, H. (2015). *Hyper-Precarious Lives: Migrants, Work And Forced Labour In The Global North*. *Progress In Human Geography*, 39(5), 580-600.
- Lordoğlu, K., ve Aslan, M. (2015). Beş Sınır Kenti Ve İşgücü Piyasalarında Değişim: 2011-2014, *Göç Dergisi*, 2(2), 249-267.

- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaci, A., Pellegrino, A., & Taylor, J. E. (1993). *Theories Of International Migration: A Review And Appraisal*. Population and Development Review, 19(3), 431-466.
- Mesopotamia Dayanışma Okulu. <https://birartibir.org/somut-ihtiyac-siyasal-angajman/> (Erişim Tarihi: 14.03.2023).
- Reisch, M. (2002). *The Road Not Taken: The History of Radical Social Work in The United States*. Routledge: New York
- Rumelili, B., ve Karadağ, S. (2017). *Göç Ve Güvenlik: Eleştirel Yaklaşımlar*. Toplum ve Bilim, 140, 69-92.
- Topçuoğlu-Atasü; R., Akbaş, E. (2009). *Küreselleşme Sürecinde Daralan Sosyal Haklar ve Türkiye’de Sosyal Hizmet Sunumunda Yaşanan Dönüşümün Kuramsal ve Politik Çerçevesi*. I. Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu, Akdeniz Üniversitesi, 22-23 Ekim, ss. 175-181 Antalya.
- Topçuoğlu-Atasü, R. (2015). *Göç Ve Sermaye İlişkisi Ve Türkiye’de Göçmen Çocuk Emegi*. DİSK-AR, 4, 116-124.
- Tufan, B., Sayar, Ö. Ö., ve Koçyıldırım, G. (2009). *Sosyal Bir Hak Olarak Sosyal Hizmet*. Uluslararası Sosyal Haklar Sempozyumu Bildiri Kitabı (76-86), Antalya.
- Uluslararası İşgücü Kanunu. (2016, 13 Ağustos). Resmî Gazete (Sayı: 29800). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6735.pdf> (Erişim Tarihi: 15.04.2023)
- Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı (2018-2023). <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Yayinlar/UYUM-STRATEJI/Uyum-Strateji-Belgesi-ve-Ulusal-Eylem-Plani.pdf> (Erişim Tarihi: 29.03.2023)
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. (2013, 4 Nisan). Resmî Gazete (Sayı: 28615). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm> (Erişim Tarihi: 25.03.2023)